

Petita filosofia dels ocells

INSPIRA
75

Amb el suport de

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Títol original: *Petite philosophie des oiseaux*
Publicat per un acord especial amb EDLM i el seu agent
degudament acreditat 2 Seas Literary Agency
i el seu coagent SalmaiaLit

© 2018, Éditions de la Martinière,
una marca de la societat EDLM, París

© 2019 Carles Miró, per la traducció

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Angle Editorial
c. Mallorca, 314, 1r 2a B
08037 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

Primera edició: setembre de 2019
ISBN: 978-84-17214-80-7
DL B 18509-2019
Imprès a Romanyà Valls, SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la incorporació a un sistema informàtic, ni la transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

Philippe J. Dubois i Élise Rousseau

Petita filosofia dels ocells

22 lliçons per a una vida serena

Traducció de Carles Miró

Índex

Introducció	11
Acceptar la pròpia fragilitat <i>L'eclipsi de l'ànc</i>	15
Petita lliçó de paritat <i>La càrrega mental de les tórtoraes</i>	19
L'art dels bons costums <i>Quan els ocells ens ensenyen a gaudir de la bellesa del dia a dia</i>	27
Què n'hem fet del nostre sentit de l'orientació? <i>Els mongols, el tètol i el cucut</i>	31
I què és la família? <i>Lliçó del cucut i de l'oca</i>	37
On és l'autèntica valentia? <i>L'àguila i el pit-roig</i>	43
¿Què és estimar? <i>La tendresa de la tórtora</i>	49
Filosofia de la gallina al bany <i>O l'art de viure intensament</i>	55
Com contribuir a la bellesa del món? <i>La dansa de l'ocell del paradís</i>	59
Com viure en llibertat? <i>Obriu la gàbia als ocells</i>	67
De què serveix ser infidel? <i>L'estranya vida del pardal de bardissa</i>	71

La curiositat és un defecte? <i>L'audàcia del pit-roig</i>	77
Per què viatgem? <i>El xatrac àrtic i la crida de la llunyania</i>	83
La jerarquia és el veritable poder? <i>El corb i el voltor</i>	89
La felicitat de viure, senzillament <i>Content com un passerell</i>	95
La intel·ligència és de debò el que ens pensem? <i>Cap de pardal!</i>	99
Els ocells estan més enllà del bé i del mal? <i>La moral del cucut comú</i>	107
S'ha de tenir por de la pròpia ombra? <i>La fugida desesperada del pinsà</i>	113
Allò que l'accent ens diu de l'Altre... <i>Pinsà de Calais o pinsà de Marsella?</i>	119
Quina és la millor estratègia amorosa? <i>Raó (del pingüí) o passió (de l'ànec)?</i>	123
Què ens diu la bellesa? <i>Plomatge, el meu bonic plomatge</i>	127
Aprendre a morir, aprendre a viure <i>Els ocells s'amaguen per morir</i>	133
Conclusió <i>Adaptar-se o desaparèixer?</i>	137

A en Pierre i l'Anne

El text «Filosofia de la gallina al bany» s'ha extret del llibre d'Élise Rousseau, *Tout pour ma poule* [Tot per la meua gallina], publicat el 2015. Es reproduceix aquí amb l'amable autorització de l'editorial Delachaux et Niestlé.

Introducció

Una merla, tota negra, amb el bec groc i l'ull brillant s'està posada en una paret baixa. Mireu-la bé. No està ben contenta de ser una merla? I quan fa saltirons per l'herba, buscant si li surt un cuc de terra, no se la veu totalment encantada de la seva existència? Si estiguéssim tan satisfets de nosaltres mateixos i de la nostra vida com ella, la nostra vida diària no se'ns faria tan pesada.

En els contes i les llegendes, els ocells solen tenir una funció d'instructors, d'iniciadors o de missatgers. L'ocell blau de Maeterlinck representa la felicitat. A *La conferència dels ocells*, un recull de poemes medievals perses que relaten el viatge iniciàtic de trenta ocells pelegrins que van a la recerca del seu rei, cada ocell simbolitza un comportament humà. Les oques salvatges de Selma Lagerlöf s'emporten el jove Nils Holgersson a fer un viatge que té tant de fabulós com d'iniciàtic, del qual tornarà canviat per sempre.

L'emblema d'Atena, la deessa grega de la saviesa, era un ocell: el mussol, un ocell nocturn rodanxó i d'ulls dau-

rats. De les cigonyes, que volen amb tanta gràcia i que són molt estimades pels pares, es creia que portaven els nadons a les cases. Per no dir res del colom blanc, que du al bec una branca d'olivera, símbol bíblic de la pau, o de les àgils orenetes, el retorn de les quals, a Europa, marca l'arribada de la primavera.

Al segle XXI, quines lliçons ens poden donar encara els ocells?

A través d'aquestes curtes reflexions ornitològiques, descobrirem que aquests éssers vius en realitat poden manifestar-se com uns petits mestres i uns guies; si ens prenem la molèstia d'observar-los, ens faran reflexionar sobre qui som nosaltres —que pensem que hem arribat al punt més alt de l'evolució i que ens autoproclamem «amos del món»! Si tenim en compte les múltiples recerques científiques, tant sociològiques com de conducta, a més dels símbols literaris i mitològics que els ocells encarnen des de temps immemorials, ¿no podria ser que aquests animals se'ns mostressin com un mirall sense concessions de l'*Homo sapiens*? ¿I si dediquéssim una mica de temps a reflexionar sobre el que els ocells ens poden ensenyar amb la seva vida social, amb la manera que tenen de seduir, de criar els fills o fins i tot de rentar-se?

Com entenen l'amor els ocells? Són fidels o són polígams? Són tranquils o són desenfrenats? ¿Com és que

alguns no paren mai de viatjar mentre que d'altres no es mourien mai de casa? ¿Val més educar els fills durant molt de temps o ajudar-los a espavilar-se pel seu compte com més aviat millor? ¿Com és que les parelles tórtores comparteixen totes les feines de casa, mentre que els batallaries¹ són terriblement masclistes? ¿Com viuen els ocells en la vida corrent, a l'hora d'afrontar la pluja, el vent i les llargues nits, contemplant com surt la lluna i els crepuscles estrellats? És cert que s'amaguen per morir?

Aquestes reflexions, que es basen en els resultats de les recerques més recents, però també en la nostra experiència personal amb els ocells durant llargues hores d'observació seguint el curs dels rius, endinsant-nos a les selves tropicals o pujant a dunes assotades pel vent del desert, ens han convençut que hi ha, en el món alat, unes quantes ensenyances que val la pena tenir en compte. Aquests discrets mestres de vida tenen molt a dir-nos amb la seva espontaneïtat i la seva lleugeresa, sempre que els vulguem escoltar.

---

1. Nom de l'espècie.

Acceptar la pròpia fragilitat

L'eclipsi de l'ànec

Com la nostra, la vida dels ocells està travessada per tota mena d'esdeveniments que constitueixen petites morts i petits renaixements. Per exemple, la muda. Perdre el plomatge per adquirir-ne un de més bonic és una mica com aprendre a renovar-se cada any, encara que per arribar-hi s'hagi de passar per una etapa difícil. Els humans, per més que perdem uns quants cabells i uns quants pèls, no coneixem aquests períodes de muda; i això que de vegades ens convindria molt passar per una muda. En alguns moments clau de la vida —quan tenim penes d'amor, sofrim un dol, hem perdut la feina o simplement hem canviat de domicili— sí que arribem a transformar-nos, canviem de manera de vestir-nos i de pentinar-nos o modifiquem la dieta. Però són coses que passen poc sovint.

S'ha de saber deixar morir alguna cosa en un mateix per poder renéixer. És així com ho fan els ocells quan canvien el plomatge gastat per unes plomes noves, sanes i lluent. Ells en aquest canvi es juguen la vida, perquè no podrien

volar sense tenir les plomes en un estat perfecte. I això també ens passa a nosaltres: la nostra incapacitat de mudar i de desprendre'ns del passat massa sovint ens impedeix avançar.

En els ocells l'època del canvi de plomatge és un període delicat. Pot ser que es vegin temporalment incapaços de volar; és el que els passa a alguns ànecs. Llavors es diu que tenen el *plomatge d'eclipsi*, una expressió molt bonica que designa el moment en què l'ocell es posa una mica entre parèntesis, esperant que li tornin a sortir les plomes més necessàries per volar que li han caigut. Se sent fràgil, actua amb discreció, no emprèn res important. S'ho pren amb calma. Espera que la renovació es produeixi per recuperar tota la seva força i la seva bellesa.

És el que hauríem de fer nosaltres de vegades.

En una societat que ens empeny sense parar a ser competitius, ja no sabem com posar-nos en eclipsi, prendre'ns el temps que cal durant els períodes fràgils de les nostres vides per refer-nos i recuperar les nostres forces. Durant un dol, quantes vegades hem sentit dir: «La vida continua»? Després d'una pena d'amor ens diran: «Hi ha més peixos al mar». I després de la pèrdua d'un animal de companyia: «Ah, però almenys només era un animal». Com si no tinguéssim tot el dret a replegar-nos i entristir-nos. I el cas és que no, que després d'un dol la vida no continua com abans. I no, aquell amor perdut no tornarà mai més. La vida ens portarà alegries noves i persones

noves, això segur, però per què no acceptem la profunditat de la pèrdua? Ja no se'ns concedeix el dret a un temps, el llarg període per curar-nos de la pena, per fer la necessària muda.

¿Què té de sorprenent que haguem perdut la capacitat de volar, si contínuament ens estan tallant les ales? Això quan no ens les escapcem nosaltres mateixos...

Permetem-nos la muda, permetem-nos el plomatge d'eclipsi, tant en els petits com en els grans moments de la nostra vida. I després tornarem a la vida corrent més forts i més bells, i lleugers com els ocells.

Petita lliçó de paritat

La càrrega mental de les tórtors

Pel que fa a les femelles dels ocells, els homes s'han construït una imatge de cromo antic de coloraines que els convé, però que no concorda gens amb la realitat. És la imatge de la femella que cova els ous amb assiduitat i abnegació dins del niu fet pel mascle mentre aquest es dedica a treure pit, cantant enfilat en un arbre o estarrufant les plomes a la vista de tothom. En acabat, aquesta mateixa femella, pobrament recoberta amb unes plomes deslluïdes, muda del tot, cuida la seva niuada amb constància i es dedica a alimentar els polls sense parar, mentre que el mascle ja se n'ha anat a buscar noves aventures.

Aquesta imatge caricaturesca no sempre és falsa. Per exemple, entre els ànecs. El mascle sovint va guarnit de molts colors, uns adorns que són especialment vistosos a la primavera, en què mostra unes plomes molt llargues. En canvi, les femelles presenten un plomatge deslluït, de colors marronosos, negres i blancs. De fet, és un camuflatge magnífic que els permet confondre's amb el terra, les branques, les canyes i les herbes entre les quals fan el

niu i coven els ous. De vegades, la femella, per fer el niu, s'arrenca unes plomes suaus de la panxa. Durant tres llargues setmanes es queda covant els ous, oclulta de les mirades, sense separar-se de la preciosa niuada més que uns instants per desentumir les potes i menjar una mica. El mascle, per la seva banda, se n'ha anat amb una bandada de mascles; des de principis de primavera que ha començat la muda i, de moment, va cobert d'un plomatge quasi idèntic al de la femella. Per als mascles aquest és un període delicat, perquè en general no són capaços de volar i, per tant, són unes preses fàcils. Encara que la muda quasi sempre es produeix en un lloc remot, apartat de tot. I de l'educació dels petits, ja no cal ni que en parlem. És la femella, amb el seu modest plomatge, la que se'n fa càrrec. Tan bon punt els aneguets han sortit de l'ou, se'ls emporta cap a l'aigua i, mentre encara no saben volar, no se'n separa ni un instant, està sempre atenta per protegir-los davant de la més mínima alarma i per assegurar-se que no falti el menjar que cal per saciar una bona desena de petits becs. Però, tot i els seus esforços, la niuada inicial de deu o dotze aneguets es redueix a causa dels atacs repetits dels predadors. De manera que quan per als joves arriba l'hora d'emprendre el vol, en general, ja només en queden dos o tres, i de vegades cap ni un... De seguida que els joves s'han emancipat, la femella ha d'afanyar-se a mudar, perquè per a moltes espècies el moment de la migració, que forma part del cicle anual, és perillosament

a prop. Tot això s'ha de fer en poques setmanes. Debilitada per la feina, les seves possibilitats de sobreviure són més escasses que les del seu company, i per això no és gens sorprenent comprovar que en moltes espècies d'ànecs la quantitat de mascles és superior a la de femelles.

Contraposada a aquesta figura de femella sacrificada que representa l'ànega, hi ha també, encara que sigui menys coneguda (i, en la naturalesa, força menys freqüent, tot s'ha de dir), la femella que dirigeix les operacions, amb un mascle que compleix les ordres que li dona la seva esposa. És el que passa en la gran família dels limícoles, que inclou el conjunt dels petits camallargs (les xivitones, els becadells, els corriols, els territs, etc.), tots aquests animals que corren per la sorra i que podem veure en el curs les seves migracions o a l'hivern, als aiguamolls del litoral. Entre les espècies en què el mascle ho fa tot, s'ha de mencionar l'escurafascons i el corriol pit-roig. Els primers són uns ocells pocs coneguts: nien a la tundra àrtica i, tan bon punt s'han acabat de reproduir, se'n van per passar la resta de la seva existència a alta mar, cosa del tot extraordinària per a uns ocells terrestres. El segon, el corriol pit-roig, és una espècie molt bonica, que fa el niu prop de les regions àrtiques. Les seves migracions el porten cap a l'Àfrica del Nord i l'Orient Mitjà durant el període hivernal. És conegut pel fet que no és gens esquerp amb els

humans. (I per què ho hauria de ser, en la immensitat de la tundra?)

En aquestes espècies la femella fa el paper que més sovint pertoca al mascle. I ella és la que presenta el plogatge nupcial més acolorit, mentre que el del mascle no té cap atractiu especial. Ella és la que s'encarrega de les parades nupcials i la que tria un mascle o més amb el(s) qual(s) s'aparellarà. Són les femelles les que, amb persecucions, pseudolluites entre elles i exhibint-se davant del mascle, duen a terme el joc de seducció. En acabat, després d'haver ajudat molt de passada a obrir el clot que servirà de niu, la femella pon els ous i se'n va. És feina del mascle covar la niuada durant prop de tres setmanes. És ell el que, solitari i solter, s'encarregarà de tirar endavant la família. Algunes vegades, la femella torna i s'atribueix el dret de donar l'alarma per defensar la niuada quan es presenta un perill. Però al mascle no li fa gens de gràcia que ella vingui a ficar-se on ningú la demana i sovint la fa fora. Els polls són nidífugs, és a dir, que abandonen el niu així que són capaços d'alimentar-se sols, sota la direcció d'un progenitor; en aquest cas, del pare. Segons es veu, encara que el mascle s'ho pren amb serietat, potser no és tan tenaç com una femella, perquè sovint abandona la niuada abans que els petits estiguin en condicions de volar bé.

Una altra solució original, adoptada per alguns ocells, és la de tenir dues niuades: una per al mascle i una per a la femella, i que cadascú s'espavili amb la seva! És el que passa amb alguns camallargs de les zones àrtiques. Així, en els territoris la «vida conjugal» amb prou feines dura unes quantes setmanes, el temps just perquè la femella s'aparelli amb un mascle (i de vegades, amb uns quants), faci una primera posta en un niu i després una segona en un altre. A continuació, mascle i femella s'encarregaran cadascú de la seva niuada completament per separat. Ens podem preguntar per la raó de ser d'aquestes famílies monoparentals. La resposta és bastant senzilla: al cap i a la fi, aquests ocells s'estan durant molt poc temps en aquelles latituds molt septentrionals, on la finestra òptima de recerca alimentària i de meteorologia favorable és estreta. Així doncs, en fer dues postes, cadascuna deixada al càrrec d'un dels pares, aquestes espècies optimitzen el temps que passen en aquell lloc i, sobretot, fan que augmentin les possibilitats d'èxit de la reproducció.

Però aquests casos no són la norma.

La majoria de vegades és l'alternança el més apropiat per a la cria de la niuada, i ens fa l'efecte que és la millor estratègia per aconseguir que la descendència sobrevisqui. Fer les coses entre dos és més fàcil que fer-les tot sol (o

tota sola). Així, les tórtres són monògames declarades i podrien simbolitzar un model feminista!

Entre aquests ocells, la divisió de les tasques dins de la parella és completament equilibrada. La paraula clau és cooperació. El mascle s'ocupa de recollir branquetes i la femella s'encarrega d'ajuntar aquests materials per construir el niu, que fet i fet és bastant rudimentari. Pel que fa a cuidar els ous, s'actua de la mateixa manera: el mascle i la femella fan torns nit i dia per covar-los entre tots dos. I són tots dos els que alimenten els petits fins que, al cap de dues setmanes com a molt tard, aixequen el vol. Alternança ben ordenada... Les tórtres formen un autèntic equip.

Aquesta solidaritat sense fissures s'explica pel fet que les niuades de les tórtres sovint són víctimes dels predadors i que el niu en si, força fràgil, no és segur que resisteixi el mal temps. És molt fàcil que els polls no se'n surtin i, per tant, s'ha de posar mans a l'obra. Una parella monògama unida és una bona resposta a aquesta situació, tan bona que si els petits d'una primera posta arriben sans i estalvis fins al moment que aprenen a volar, els adults al cap de pocs dies tornen a anar per feina. Si tot va bé, es pot veure com les tórtres es reproduïxen unes quantes vegades entre els últims dies d'hivern i els primers de tardor.

Així doncs, els ocells presenten totes les estratègies possibles de repartiment de les tasques entre mascle i femella. Limitar-se a retenir dels animals allò que convé a la consciència masculina i que podria servir de justificació per a alguns comportaments masculistes és sens dubte una petita estratègia exculpatòria. Només cal llegir alguns textos antics o als naturalistes (homes, cal precisar-ho), que posaven pels núvols una femella idealitzada, consagrada als seus polls, que, abandonada i tot, no dubtava a sacrificar-se per la supervivència dels seus petits.

És veritat que quan s'escrivien aquestes coses potser encara es desconeixia que les femelles d'algunes espècies tenen un rol invers, però el cert és que quan aquests fets s'han descobert tampoc és que hagin merescut una gran publicitat.

Si hi ha una cosa a retenir és que la majoria dels ocells troben que repartir-se les feines és la solució òptima, i no hi ha dubte que a aquesta conclusió hi han arribat molt abans que nosaltres.